

S:t Olof

Nr 2 – 2020 Årg 30

Medlemsblad för Torshälla
hembygdsförening S:t Olofs Gille

Coronaviruset, Covid-19, har verkligen påverkat världen och oss i Sverige, och speciellt våra äldre över 70 år som utgör riskgruppen för viruset och utgör majoriteten av medlemmarna i S:t Olofs Gille.

Därför vill S:t Olof understryka några av de förhållningsregler som FHM envist upprepat sedan pandemin kom till oss i mars:

Allmänna råd: För att motverka spridningen av covid-19 i Sverige krävs att man alltid stannar hemma när man har symtom, att man är noggrann med handhygien och att alla håller avstånd till varandra. Enligt Folkhälsomyndighetens nya allmänna råd bör större sociala sammanhang undvikas och personer över 70 år bör vara särskilt försiktiga

- Butiker, köpcentrum och gallerior bör begränsa antalet kunder som vistas i lokalen samtidigt. De bör också ta fram alternativa lösningar till kassaköer eller anvisa hur långt kunderna kan stå mellan varandra.

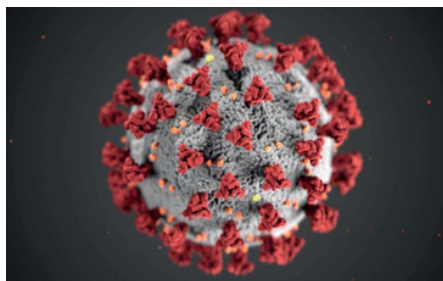
- Ideella föreningar bör om möjligt skjuta upp årsmöten och liknande, om mötet kräver att deltagarna träffas på samma plats.

- I kollektivtrafik och allmänna färdmedel bör antalet resenärer begränsas, och antalet turer anpassas så att trängsel kan undvikas.

Personer över 70 år och de som tillhör andra riskgrupper bör begränsa sina fysiskt nära kontakter med andra och helt undvika att åka med kollektivtrafik och andra allmänna färdmedel.

Är man över 70 bör man också undvika att handla i butiker som apotek och matvarubutiker eller vistas på andra platser där människor samlas.

Folkhälsomyndighetens föreskrifter och allmänna råd har den 31 december 2020 som slutdatum. De kan upphävas före slutdatum, eller förlängas, om det behövs.

Saxad information från FHM:s hemsida

Folkhälsomyndigheten

Åldermannen har ordet

Trygve Lundh, Ålderman

Som ni ser härintill är vår hembygdsförening med dess medlemmar berörda av läget i coronapandemin. Detta gör att vi reviderar vår verksamhet nu under det första halvåret och tvingas till att ställa in många program och aktiviteter. Vilket är helt i sin ordning. Hälsan och säkerheten sätter vi främst.

Våra regionala och centrala organisationer Sörmlands Hembygdsförbund och Sveriges Hembygdsförbund agerar på samma sätt. Det betyder dock inte att allt vilar, allt ställs in, men vi anpassar oss.

Vi funderar exempelvis nu på om, och i vilken form, vi kan ha öppet på vår kära hembygdsgård Bergströmska gården och ber er söka information hos oss i styrelsen eller genom att titta på hemsidan www.sanktolofsgille.se.

Men saker pågår. Jag har nyligen remissvarat på ett utmärkt förslag från

Länsstyrelsen om utsträckt byggnadsminne för Bergströmska gården, som skulle innefatta bodarna och familjen Bergströms köksträdgård, den vi kallar Mormorstäppan.

Och tillsammans med kommunen har vi en utredning om hembygdsföreningens ansvar inte bara i Bergströmska gården utan också i Rådhuset, som väl snart är klar och kan stabilisera ansvar och roller.

Jag säger som personen i en Slasbok. ”Ta ställning. Vad f-n då, jag står där man ställt mig”. Och just så, vi står där man ställt oss och agerar hembygdsförening mitt i krisen.

Ni får olika fina exempel på detta här i vårt andra nummer, nr 2/2020 av Sankt Olof och även om vi, när jag skriver detta den 6 juni, har det regnigt i Torshälla och har en inställd nationaldag, så står vi där man ställt oss och ökar bit för bit, som ni ser, kunskapen om Torshälla och vår historia i notiser och artiklar. Det är värt en salut på Holmberget minsann!

Det är inte alls lite!

Ta hand om er och förhoppningsvis ses vi åter mer aktivt i höst!

**Styrelsen för
Torshälla hembygdsförening
Sankt Olofs Gille**

G. Pipping berättar om det mekaniska uret under rubriken ”Urmakare och klockor i Sverige och Finland”

Här återfinns uppgiften att uret på Tors-
hälla Rådhus är landets äldsta bevarade
mekaniska urverk och att det tillverkats i
början på 1500-talet.

*Bland Strängnäs domkyrkas handlingar
finns inget nämnt om att urverket skul-
le ha existerat eller skänkts till Torshäl-
la år 1580. Däremot finns två brev från
hertig Karl i Torshälla arkiv som bekräf-
tar gåvan.*

Ur och klockor fånglar nästan alla män-
niskor. Klockor har från början varit sta-
tusföremål och är så ännu idag. Under
medeltiden ville nästan varje biskop med
självaktning ha ett komplicerat astrono-
miskt ur i sin domkyrka; det mest beröm-
da av dem alla var uret i Strasbourg från
1354.

Då man i början av 1500-talet uppfann
bärbara ur sågs de mest som smycken och
smyckesur görs fortfarande. Enkla fick-
ur var vanliga statusföremål och manbar-
hetssymbol bland drängar på landet under
nästan hela 1800-talet. Vid marknader el-
ler på kyrkbacken bytte man klockor för
att kanske få en litet finare.

Ur är fångslande av många orsaker och in-
te sällan av stort tekniskt intresse. De var
också åtråvärda skatteobjekt: åren 1792
till 1815 beskattades fickur av guld och
silver i Sverige. Dessutom är uret fascine-
rande som socialhistoriskt fenomen. Lewis
Mumford skriver 1934 i *Technics and Ci-
vilization*:

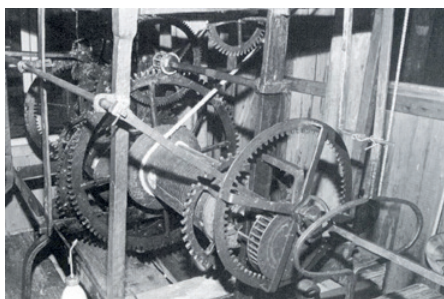
*"The clock is not merely a means of
keeping track of the hours, but of synchro-
nizing the actions of men. The clock, not
the steam engine, is the keymachine of the
modern industrial age..."*

Det mekaniska uret uppfanns under medel-
tiden, troligen först på 1200-talet; år 1284
fanns ett ur i kyrkan S:t Pauls i London.
Ett mekaniskt ur omnämns första gången i
skrift år 1306, äldre notiser kan gälla vat-
tenur, kleptsydror. Detta är svårt att avgöra,
eftersom latinets *horologium* betyder tid-
mätare i största allmänhet. Å andra sidan
dröjer det vid denna tid minst hundra år
innan en teknisk nyhet syns i skrift, upp-
finningen torde därför vara äldre.

Det mekaniska uret uppfanns sannolikt i
Sydfrankrike eller Norditalien som hjälp-

medel att lösa tvister om arbetstider. Märkligt nog gjordes uppfinningen i Europa och inte i Kina, som då var långt före Europa i fråga om teknisk utveckling. Förklaringen ligger förmodligen i skillnader i social struktur och ekonomiska förutsättningar: i Europa pågick en begynnande industrialisering med åtföljande social oro och krav på reglerade arbetstider. Det var snarare näringslivets behov av reglerade arbetstider som låg bakom uppfinningen än kyrkans behov av att passa bönetider, även om kyrkan verksamt befrämjade spridningen av uppfinningen.

Det är gången - *också kallad hämning eller échappement* – som kännetecknar uret. Gången är den mekanism som reglerar urverkens hastighet och utminuterar tiden i små lika långa stycken, t.ex. sekunder. Den grundläggande tekniken – med roterande axlar och kugghjul som griper i varandra och omvandlar axlarnas rotationshastigheter – är mycket äldre än själva uret, tekniken fanns bevisligen redan i antikens Grekland. År 1900 fann man utanför ön Antikythera i Medelhavet ett sjunket vrak från ca år 80 före vår tideräkningens början, lastat med statyer och amforor. I vraket hittades dessutom en starkt korroderad metallklump som så småningom visade sig vara en mekanisk kalender med ett trettioårigt kugghjul och drivar. Mekanismen drevs varken av lod eller fjäder utan kringvreds och ställdes in för hand och kunde visa solens och månens inbördes rörelser och både den fasta grekiska och den rörliga egyptiska kalendern. Traditionen från denna Antikytheramekanism kan vi följa via arabiska manuskript och mekaniska astrolabier till medeltidens astronomiska ur och planetarier, och från dem till vår tids maskinindustri och bilfabriker. Differentialväxeln som sitter mel-

Med urverket från 1500-talet

lan bakhjulen i dagens bilar uppfunns möjligen av Archimedes för mer än 2000 år sedan, en liknande differential finns nämligen i Antikytheramekanismen.

Det äldsta kända uret i Norden är det märkliga domkyrkouret i Lund - *Horologium Mirabile Lundense* - omnämnt första gången 1442 och välkänt redan då. Det stammar sannolikt från omkring 1400. Resterna av uret revs 1837, endast urtavlan och några delar togs till vara. Det ur som nu står i Lunds domkyrka är mest en rekonstruktion från 1923, urverket är dock från 1600-talet. I Vadstena kloster fanns ur på 1400-talet, första gången omnämnda 1416.

Stockholms Storkyrka hade år 1470 ett ur, troligen bekostat av Sten Sture d ä. Domkyrkouret i Uppsala från 1506 förstördes i branden 1702. Det äldsta kända nu bevarade ur- eller segerverket i Sverige torde vara uret i Torshälla rådhus, vilket hertig Karl skänkte till stadens kyrka år 1580, troligen tillverkat i början av 1500-talet. Tidigare satt uret i tornet till Strängnäs domkyrka. Nästan lika gammalt är ett litet tornursverk från Gammelstads kyrka i Luleå. Mest känd av 1500-talets urmakare, säjar- eller segermästare var Peter Grundel, Johan III:s och hertig Sigismunds hovurmakare.

Bild & redigering Benny Flodin

Holmbergets ödelagda kanonklippa

Holmberget skapades som en stadspark 1897 av artisten m.m. Georg Nyström. Vid något tillfälle eller omkring 1910 berikades parken med 7 st kanoner av olika storlekar. Vi vet inte med bestämdhet varifrån dessa införskaffades, men sannolikt har de vid något tillfälle tagits tillvara och överlämnats till Georg Nyström.

Kanonerna har troligen varit s.k. salutkanoner som alla seglande jakter var utrustade med i Torshällas fartygsflotta från slutet av 1700-talet och fram till omkring 1850. På 1840-talet bestod flottan av 9 jakter och en s.k. båt (förmodligen en storbåt). När ångfartygen gör sitt inträde på Mälarens handelsrutter kommer de att utkonkurrera stadens seglande jakter och på jakt-varvet vid nuvarande Krusgården högs jakterna upp eller byggdes om till bogserade pråmar till ångfartygen. När jakterna byggdes om togs kanonerna tillvara på varvet och Georg Nyström flyttade delar av samlingen till Holmbergets park.

Stadens första hjulångare var hjulångfar-

tyget Thorshella, byggd 1837 på Kolboda varv vid Kalmar sund med ångmaskin från Samuel Owens verkstad i Stockholm. Ägare och redare var rådmannen, handelsmannen m.m. Pehr Gustaf Schotte (som senare flyttade sin verksamhet till Eskilstuna).

Not: Mera om Torshällas fartygsflotta i kommande nummer av S:t Olof

Den fina salutkanonen stals naturligtvis

Johan Fischerström beskriver en resa 1785 som han gör från Stockholm till Torshälla med en jakt som förs av skepparen Anders Ståhle. Vid ankomsten till Ängsholmen ska skepparen skjuta med salutkanonen för att tillkalla draghjälp uppför Torshällaåns kraftiga motström.

Skepparen låter då några passagerare ladda och avfyra salutkanonen med resultat att passagerarna brännskadas vid avlossandet.

Av två foton från dels omkring 1910 (i bröderna Gustafssons arkiv) och dels Harald Bäckstrands arkiv 1951, kan man se att kanonerna är uppställda på kanonklippan, riktade mot söder (Eskilstuna?).

När jag flyttade till Torshälla från Eskilstuna i mitten på 1970-talet fick jag veta att kanonerna var riktade mot just Eskilstuna. Den nya kommunsammanslagningen hade skett och Torshälla ingick nu i den nya storkommunen.

Ännu 1987 när jag fotade salutkanonerna första gången var samlingen intakt. Under några år under 2000-talet har Holmberget endast sporadiskt nyttjats av krögare och kanonerna har därför varit oskyddade. I maj 2020 besökte jag kanonklippan igen och kunde till min besvikelse se att endast den största kanonen, som antagligen inte var en salutkanon och den minsta kanonen var kvar av de ursprungliga 7 kanonerna.

Man kan med blotta ögat se att fästena till kanonerna med våld har slagits sönder och

Även staketet som prytt kanonklippan har försvunnit

Ett spännande äventyr för unga grabbar

att en bågfil eller vinkelslip använts för att få loss dem från sina fästen. Att den minsta kanonen står kvar är en gåta men dess fästen förefaller vara så väl inkapslade i stenblocket att vandalerna inte förmått komma åt bultarna. Den största kanonen är förmodligen för tung för att fraktas bort utan lyftanordning.

Den som har någon info om stölderna är välkommen med en notis i nästa nr!

Ett tråkigt och sorgligt öde för en sjöfartsepoks minne.

Text & bilder
Leif Persson

Industrihistoriska Umgängets reviderade program år 2020 pga. Coronaviruset Covid-19 och dess krav på social distans

Torshälla hembygdssällskap

S:t Olofs Gille

S:t Olofs Gilles Programkommitté INDUSTRIHISTORISKT UMGÄNGE

Inbjuder till ett prel. **VÅR-PROGRAM** som vi hoppas
Coronaviruset tillåter oss genomföra **HÖSTEN 2020**

1) Adolf Zethelius & Samuel Owen

Nyby & Surahammar smider och valsar på 1800-talet

Plats: Kvarnen - Torshälla bibliotek, Tid kl. 15:00

Zethelius köper Surahammars bruk 1845 och bygger en kopia
av Nyby Bruk som han grundade tillsammans med sin svärfar
Eric Nordewall 1829, med hjälp av skotten Samuel Owen

Adolf Zethelius

Samuel Owen

2) Utflykt till Surahammar (besök i bruksmuseet med bl.a. den Ga. mumbblingshammaren) och till Skultuna Messingsbruk grundat av Karl IX 1607

Vi samlas vid Surahammars museum kl. 10:00 och följer upp
mingelmötet i kvarnen om Zethelius köp och utbyggnad av
Surahammar och berör Axel Oxenstiernas industrihistoria i
Surahammar, Skultuna och Torshälla.

Lunchen intas på Å-caféet i Skultuna bruks vackraste lokaler!
Vi åker i egna bilar. Vill du samåka - ring Jan-Erik 070-5655641

Surahammars museum

Skultuna 1607

3) Under hösten besöker vi Stålbåga f.d. järnbruk och Björndammens masugn alt. Skottvångs Grufva

Efter besöket på Stålbåga där vi kl. 10:00 tas emot i av ägaren
Nils Juto, som renoverat den Ga. herrgården och byggt Stålbåga
Paviljong, åker vi till Björndammen alt. Skottvång och tittar på
Masugnen eller gruvan.

Lunch intas på Café Björndammen alt. på Skottvångs värdshus
Vi åker i egna bilar. Vill du samåka ring - Jan-Erik 070-5655641

Stålbåga herrgård

Björndammens masugn

Skottvångs värdshus

Utförligt program, ev. i annan turordning, kommer senast tre veckor innan evenemanget

Maj 2020

PROGRAMKOMMITTÉN *

Jan-Erik, Rolf & Benny förstärkt med Anders Kropp

***Vår inriktning är arrangemang av Föredrag & Utflykter med socialt mingel i
Torshällaabygdens industrihistoria**

Bergströmska gårdens

Torshälla hembygdsmuseum, Ber
Vecka 27 t o m 31 öppet tisdagar,

Torsdagar kaffeserver

*Ett utförligt program med underl
hittar du på vår hemsida*

Preliminärt Program:

~~Vecka 22 (25-29 maj)~~
~~BARNKULTURVECKA~~

~~26 maj~~

~~Blomstertåg med start från Ö:a
torget kl. 09:30 + ev. tunnbröds-
bakning för barn på BG kl. 13-16~~

~~28 juni är BG öppen kl. 13-16
ev. tunnbrödsbakning för barn~~

~~6 juni~~

~~NATIONALDAGEN firas enligt
traditionen på HB och avslutas
med kaffeservering på BG~~

~~25 juni kl. 10:00~~

~~Kulturvandring för barn
Bergströmska gården~~

~~25 juni kl. 13-16 – Öppet BG~~

~~Vi bakar tunnbröd. Välkomna att prova på!
Kaffeservering. Underhållning~~

~~Inställt pga. Corona t.o.m. 31/7~~

~~26 juni kl. 18.00~~

~~Allsång på HB~~

~~Gästartist:~~

~~???~~

~~2 juli kl. 13-16 – Öppet BG~~

~~Kaffeservering. Underhållning
Göran Axelsson, dragspel~~

~~9 juli kl. 13-16 – Öppet BG~~

~~Kaffeservering. Underhållning
Kalle Rapps Trio~~

~~16 juli kl. 13-16~~

~~Kaffeservering. Underhållning
Östen med vänner~~

~~17 juli kl. 18.00~~

~~Allsång på HB~~

~~Gästartist:~~

~~???~~

Vävstugan är öppen under sommaren

Not: BG=Bergströmska gården

HB=Holmberget

sommarprogram 2020

Bergströmska gården, Lilla gatan 12
torsdagar och lördagar kl. 13-16

ing och underhållning

hållning och eventuella hantverk

www.sanktolofsgille.se

Betr. öppet i augusti se hemsidan

~~23 juli kl. 13-16 — Öppet BG
Kaffeservering. Underhållning
Gunnar Kling, nyckelharpa~~

~~30 juli kl. 13-16 — Öppet BG
Kaffeservering. Underhållning
Kalle Rapps Trio~~

6 augusti kl. 10:00
Kulturvandring för barn
Bergströmska gården

~~14 augusti kl. 18.00~~
~~Allsång på HB~~
~~Gästartist;~~
~~???~~

29 augusti, kl. 10-14
Växtmarknad i Mormorstäppan
Kaffeservering. Underhållning
Göran Axelsson dragspel

BG är prel. öppen torsdagar i aug-okt
Med reservation för eventuella ytterligare
ändringar av programmet

Arrangörer:

Torshälla hembygdsförening
S:t Olofs Gille
Eskilstuna kommun/kultur

Torshälla församling
Studieförb, Vuxenskolan Sörmland
IOGT-NTO

Nätverket Gamla Torshälla
Torshälla Finska Förening

Upplysningar Bergströmska gården
tel. 016-35 50 76,
e-post: info@sanktolofsgille.se

Foto: Bernt Pettersson

Elof Maxe minns tiden på Holmens Gjuteri och Mekaniska Verkstad nedtecknat av sonen Björn Maxe

Elof Maxe, född 1903, anställdes som 14-årig lärling på snickarverkstaden år 1917 med en timpeng av 9 öre, vilken utökades till 10 öre avlöningen därpå.

Gjuteriet i slutet av 1800-talet

Holmens Gjuteri och Mekaniska Verkstad var på sin tid ett av de förnämsta företagen i hela landet och så välenommerat för sina tillverkningar av gruvspel, hissar, kranar och malmkrossar, att den som hade betyg på fickan, att han varit anställd på "Holmen", kunde räkna med anställning var som helst i Sverige och även i utlandet - inte minst i USA.

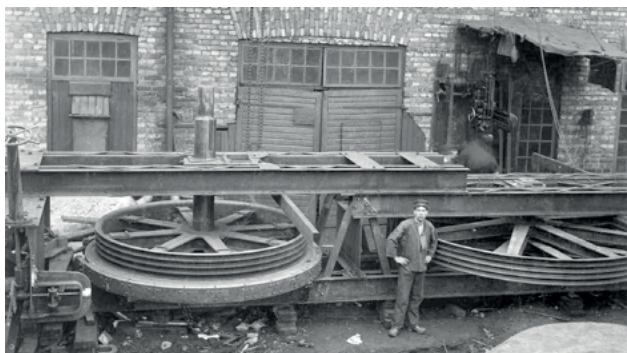
En uppmaning i Nyby-Nytt med bilder av kranar som fyller sin uppgift gör gällan-

de att de som vet något om dessa kranars tillkomst bör låta höra av sig

.... och vem är det som bör låta höra av sig om inte jag. Men för mig själv var det en tragisk händelse förknippad med dessa kranar. Ja, så tragisk att hela min levnad ändrade sig, varför nöjet att orda därom inte är stort.

Ingenjör Erland Brogrens mäktiga hand låg över allt och under denna hand var hundratals arbetare, verkmästare och basar och ingenjörer, konstruktörer och uppfinnare som Horn, Karling, Danielsson, Bergfeldt (son till gjutmästaren) samt de yngre Wilhard Björklund och Erik Blomkvist.

Året 1921 var ett svårt år för snickarverkstaden på "Holmen". Emil Nilsson avled i nervfeber, Einar Blomkvist råkade ut för en mycket svår blindtarmsinflammation, Ragnar Larsson blev sjuk och försvann, Ivar Svensson for till Amerika och Nils ?? slutade och kom till Askersund.

Ett större gruvspel med brytskivor år 1900 och en av de berömda hamnkranarna i arbete

Alltså bestod arbetsstyrkan i september av tre gamla plus basen, springpojken och jag och arbetstillgången ansågs synnerligen dålig. Jag arbetade med modellen till ett större kugghjul då ingenjör Bogren kom in och ställde sig vid bänken och såg på mig och mitt arbete. Basen tittade fram ur sin kupa och kom fram till oss och Bogren säger:

- Är inte detta ett för vidlyftigt arbete för en så ung snickare?

- Dä kan nog tyckas dä, sa basen, men han har klarat svårare saker, så någon varg ä nog inte te å befara, - Å förresten har han ju mej som ser över det hela.

- Det låter ju bra, men med tanke på hur arbetskraften minskat här och nu när förarhytterna på portalkranarna ska klädas in tarvas nog ett par snickare till - och så ska vi väl tro att de svåra tiderna snart är slut eftersom vi fått in en del nya förfrågningar.

- Låter det så nu ä de nog snart avhjälpt. Blomkvist har kommit ifrån lasarettet så han är snart igång igen och min son Elis är nog villig att komma tillbaka hit om jag talar män fast han har det bra där han ä.

Brogren sa: - Detta är nog en lösning, då får två av de yngre ge sig iväg till Stockholm och klä förarhytterna i portalkranarna som vi levererat till Stadsgårdskajen, de äldre kan vi knappast skicka dit. Mitt hjärta bankade vid de orden, ty jag hade aldrig varit i Stockholm tidigare. Men det gick inte som jag tänkt mig.

Dagen efter Bogrens besök sa basen:

- Nu vet i hundan hur det ska bli. - Jag har inte en enda ritning kvar som det finns något på för dig, men jag kan ju ge dig ett

gott råd alldeles gratis. - Nyby har fått till hamnen över tusen ton stenkol som ska vara loss innan isen kommer, å bruket har frågat om vi här på "Holmen" kan hjälpa till med lossare. Å en del av jobbarna här är villiga för de ä bra betalt, 11 öre per ton, förstår du. - Ja tycker du ska bli mä, då tar ju bara ett par vicker. Å sen ska vi tro att det är bättre här. Å JAG GICK MÅ.

Hårdare jobb har jag inte varit med om varken förr eller senare. Efter ett par skift stod mina fingrar som klor i nävarna när jag vaknade upp. Jag kunde inte längre knäppa knapparna i min kläder. Mor min knäppte dem och grät samtidigt.

De gamla gjutarna som var med i pråmen klarade inte mer än första veckan och efter dem kom två starka Nybysmeder. Då gick det bättre och då hade jag fått nytt skinn i nävarna efter blåsorna.

Allting har ju sin övergång så även här. När 14 dagar hade gått och stenkol fanns över hela "Skrotgårdarna" vid Nyby stod jag i "Holmens" snickarverkstad redo att börja snickra igen. Men också Elis och Blomkvist var där, nyligen hemkomna från Stockholm där de varit en vecka och klätt in förarhytterna på ett par portalkranar.

Basen kom ut ur sin kupa. - Jasså du tänkte dig hit igen, sa han och ordalaget var bryskt. - Du vet ju att det var bestämt att de som for till Stockholm å tog kranarna skulle få jobb om de fanns något när de kom tillbaka. Å jobb finns dä, men bara för två, å dej ser jag att jag helst slipper för jag har alltid tyckt att dä inte va så mycke bevänt med dej.

Allting svartnade för mig när jag fick höra detta från en som höjt mig till skyar-

na endast för någon månad sedan. En förskräcklig vrede gjorde mig besinningslös. Jag grep en stor hammare som låg på bänken. Men innan slaget föll kunde jag styra mig, kasta hammaren på golvet och springa därifrån gallskrikande av ilska och förödmjukelse. Jag sprang och sprang till skogarna, jag var fullständigt från vetet. Jag vaknade inte till sans förrän jag kom ner till målarstranden i närheten av Kvicksund där en fiskare som jag kände förut drog landnot och enda hjälpen han hade var en dotter. Jag tog ögonen från flickan och hjälpte fiskaren dra noten till land.

En hel vecka stannade jag hos fiskarfamiljen innan jag vände åter till hemmet på Nyby och mötte där en förgrymmad far som påstod att jag förlupit hemmet och fått sparken från Holmens Gjuteri och Mekaniska Verkstad. Efter detta blev jag apatisk och drev i skogarna med dubbelbössan i armvecket och vad jag sköt gick rubb och stybb till fiskaren och hans familj.

Far lugnade sig så småningom och lät mig gå som jag ville, men för mig var företagsamhet av ringa värde hela den kommande vintern. Men i maj månad 1922 bereddes plats för mig som frambärare i "STÅNGJÄRNSVERKET".

Nedtecknat av sonen Björn Maxe

Det gamla gjuteriet har sparats som samlingslokal mellan herrgården och de nya hyreshusen

Nyby Bruk bildar Holmens Gjuteri & Mekaniska Verkstad

År 1890 kan Lars Linus Liberg, Nyby Bruks ägare, för en billig penning (70 tkr), förvärva Holmens verkstad med alla byggnader och inventarier samt gårdarna 8-14 i staden.

Från 1890 drevs företaget som dotterbolag till Nyby under namnet Holmens Gjuteri & Mekaniska Verkstad AB. Bolaget blev berömt för sina utomordentliga krankonstruktioner och blev ett av landets främsta verkstadsföretag inom sitt område.

*Saxat ur TNHS-skriften HOLMENS
900-åriga historia*

Bilder och redigering

Benny Flodin

Målning av stångjärnsverket av Elof Maxe

Information om KARIN-aktiviteterna i Torshälla

kan sökas på Gillets hemsida www.sanktolofsgille.se eller fås hos
Projektägare Tryggve Lundh ålderman i Sankt Olofs Gille, 076-340 74 15
och Projektledare Lisa Sollenberg 070-595 47 53”

Lokalt led utveckling

LEADER

SÖDERMANLAND

KARIN

formgivare och inspiratör

Lokalt led utveckling

LEADER

SÖDERMANLAND

Hantverksprojektet; KARIN - formgivare och inspiratör, som under hösten och vintern rullat på med spännande föreläsningar och idéträffar för lokala hantverkare och Karinintresserade, har nu fått lov att ändra sina planer. De hantverksutställningar som skulle ha ägt rum på fyra platser runt Eskilstuna, måste på grund av Covid-19 ställas in. Vi tar nu ny riktning och arbetar för fullt med att istället skapa en digital utställning. Här ska vi, som planerat, lyfta fram hantverkarna och deras Karin-produkter samt de deltagande hembygdsföreningarna; Sant Olofs Gille, Kjula-, Jäder- och Fogdö hembygdsförening.

Just nu pågår fotografering av hantverkare och hantverksprodukter och sedan det digitala arbetet med utställningen. Ett stort arbete med många inblandade och vi hoppas kunna få materialet klart under juni månad. Därefter ska utställningen kunna spridas i sociala medier, på hantverkarens och hembygdsföreningars hemsidor samt på 3-4 bildskärmar som kommer att monteras upp i samlingslokaler i de deltagande socknarna. Där ska utställningen exponeras under sommar och höst.

Efter sommaren får vi också möjlighet att på Multeum i Strängnäs, ställa ut Fogdös Vårfruberga skolas Karin-inspirerade arbeten. Fina och spännande arbeten som skolans barn jobbat fram i samarbete med vårt projekt. Vi ser fram emot allt detta och hoppas på en höst där vi åter igen ska kunna mötas och ta del av kulturevenemang.

Nyby Gårds ursprung – en introduktion till de historiska forskningsresultat som presenterats av Thomas Gustafsson – forts. följer i Nr 3

Nyby gård ur Svenska Gods och Gårdar XII - 1938

Areal: Total: 348,5 ha, därav 180 åker, resten skog, betesmark samt industriområde.

Tax.värde: jordbruksvärde 154 400

Jordart: Från styv lera till mulljord.

Skogsbestånd: Barrskog.

Herrgården uppfördes under slutet av 1800-talet.

Ekonomibyggnad uppf.: Ladugård 1927, stall på 1870-talet.

12 hästar, 140 nötkreatur, stamb.-f. besättningen. Traktordrift.

Ägare Nyby Bruks AB. Bruksägare Gunnar Liberg. Befallningsman Ludvig Andersson.

Nyby gård ur Sveriges städer och samhällen jämte landsbygd –

Tax.värde 205 300. **Areal:** 408,5 har, varav åker 225, skog 148, övrig mark 37,5, betesmark, imp., park och trädgård m.m.

Jordart: Styv lera till mulljord; åkerarealen till större delen täckdikad. Skogsområdet består huvudsakligen av barrskog.

Corps de logi i 2 våningar med vindsvåning och inredd källarvåning uppfört i slutet av 1800-talet, senare restaurerat och moderniserat (alla bekvämligheter).

En äldre manbyggnad uppförd på 1700-talet, numera inredd till arbetarbostad.

Ekonomibyggn. uppf.: Stall omkring 1870, ladugård 1927 (inv. cem. vatten, aut. hoar, mjölkmaskiner m.m.), loge, magasin, garage m.m.

Djurbesättning: 10 hästar och 1 unghäst, (ardenner och oldenburgare), 84 kor o 50 ungnöt (r.-fria). För jordbrukets rationella drift finnes traktorer o moderna maskiner.

Historik: Nyby gård om 5/8 mantal köptes till skatte i slutet av 1600-talet av advokatfiskalen i änkedrottning Hedvig Eleonoras livgeding, N. Gavelius, sedermera adlad med

namnet Adelstjerna, då gården blev frälse. Från 1807 till 1825 tillhörde egendomen först den kände mekanikern, överstelöjtnant Erik Nordwall, sedan hans svärson brukspatron Adolf Zethelius, som år 1829 anlade det stora järnverket vid Nyby.

Gården äges numera av Nyby Bruks AB och jordbruket drives i egen regi under inspektor G. Mårstads ledning. Han har varit anställd å egendomen sedan 1942. Inspektor Gustaf Mårstad är f. 1904 å Skånelaholms gods och son till befallningsman Edvard Karlsson o. h.h. Gerda f. Pettersson.

Mårstad har genomgått Ultuna 2-åriga lantbruksskola.

Bilder och viss redigering

Benny Flodin

Den äldre manbyggnaden på Nyby gård senare "frälsegård" när Gavelius adlades med namnet Adelstjerna

Den nya Herrgården (Corps de logi) byggd av Adolf Zethelius 1835 sedan han grundat Nyby Bruk år 1828

Torshälla Hembygdsmuseum S:t Olofs Gille Bergströmska gården

*Öppet varje torsdag apr-okt,
i juli även tisdag & lördag
kl. 13.00 – 16.00*

**Vi har böcker och olika
skrifter till
försäljning bl.a.:**

Nya Torshälla ABC

*TNHS historiska skrifter 1-9 och
Torshällas Tidslinje från
Istid till Nutid*

Rekarnebygden i backspegeln

Historiska skrifter om Torshälla

*Böcker om Marianne Ebeling
och Harriet Ebeling*

Torshälla stenkärlsfabrik

**S:t Olof utkommer med 4 Nr/år
med följande prel. utgivningstider**

- 1. ca 2 w efter Årsmötet (ÅM)**
i kvarnen som bokats i god tid
- 2. före midsommar (MS)** med
slutgiltigt Sommarprogram för de
fem sommarveckorna m.m.
Not. att prel. Sommarprogram lämnas
till Torshälla Runt redan i mars
- 3. efter Torshälla Marknad (TM)**
med aktuellt från både MS & TM
- 4. före jul med ÅM-kallelse** till
årsmötet i mars - Kvarnen bokas!

**Torshälla Hembygdsförening
S:t Olofs Gille**

Styrelse:

Tryggve Lundh ålderman	076-340 74 15
Jan-Erik Kling, v. ålderman	070-565 56 41
Östen Belin, skrivare	076-833 21 23
Barbro Holmén-Gustafsson gärdeman	070-571 34 06
Benny Flodin	070-656 54 54
Mikael Nyman	073-447 93 12
Birgitta Biderman	073-320 53 93

Suppleant:

Maj-Lis Strandberg	070-308 19 24
Kjell Jansson	070-205 84 85

Museikommitté:

Styrelsen

Arkivkommitté:

Benny Flodin (Björn Maxe konsult)

Fastighetskommitté:

Jan-Erik Kling, Mikael Nyman

Aktivitetskommitté:

Birgitta Biderman

Maj-Lis Strandberg (köksansvarig)

Dataansvarig:

Benny Flodin, t.f.

Bygdebånd:

Karin Lindh 072-323 15 45

Redaktion S:t Olof:

Benny Flodin

**Bergströmska gården, Hembygdsmuseum
Lilla gatan 12, TORSHÄLLA
Telefon 070-340 23 24**

Medlemsavgift: 100,- enskild, 150,- familj

Bankgiro: 5239-1901

**Postadress: Torshälla Hembygdsförening
S:t Olofs Gille, c/o Tryggve Lundh
Klostergatan 9, 644 31 TORSHÄLLA**

**E-postadress: info@sanktolofsgille.se
Hemsida: www.sanktolofsgille.se**

Under arbetet med att rensa i vårt digra arkiv på Bergströmska gården finns oräkneliga fynd att förmedla på sista sidan (Jan-Erik & Benny väljer)

TORSHÄLLALIMPAN ...

Karin Maxe kan ha lösningen till det gamla receptet
*(Johan Fischerström beskrev Torshällalimporna i sin bok från 1785:
välsmakande, fasta och durabla. – klipp ur Folket i slutet av 1900-talet)*

Karin Maxe, präst i Torshälla församling, har svarat på Margareta Lindéns efterlysning av receptet till Torshällalimpan.

Karins pappa var bagare i Torshälla och det är av honom hon fått det gamla receptet.

Under 35 år drev hennes pappa Maxes bageri i Torshälla som på den tiden var rikt på bagerier.

Karin Maxe bjöd in Margareta Lindén till provbaket av receptet och berättade att hennes pappa berättat att det här var ett gammalt recept på ett bröd som de bakade förr.

Själv har hon moderniserat receptet en smula genom att ta hjälp av jäst – något man inte hade tillgång till förr i tiden

*Dagens
Torshällalimpa
bakas på konditori
Amarant*

RECEPT TORSHÄLLALIMPAN

Dag 1

6 dl kokande vatten och 6 dl rågsikt röres ihop och får vila under natten

Dag 2

Smula ned 2 pkt jäst i en bunke. Tillsätt 4 dl ljummet vatten och 0,5 dl olja eller margarin

Blanda ned brödkryddor (anis & fänkål) och salt. Tillsätt honung, sirap eller socker. Blanda ned den skällade degen från dag 1. Tillsätt 14 dl rågsikt och 6 dl vetemjöl. Arbeta samman degen.

Låt jäsa 40 minuter. Forma sedan 4 limpor och lägg dem på en långpanna. Olja lite mellan limporna så de inte fastnar ihop.

Låt jäsa ytterligare 40 minuter innan de ska gräddas. Ställ in bröden i 200 graders värme i 10 minuter. Sänk sedan värmen till 175 grader och låt stå ytterligare 50 minuter.